

ЛИТУАΝІСТИЧНІ СТУДІЇ В ІНСТИТУТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (1936–2011 РР.): ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Литуаністика, як галузь історичної академічної науки, в Україні від часу заснування Інституту історії України НАН України (далі – ІУ НАНУ) пройшла довгий тернистий шлях становлення та розвитку. Традиційно вчені київської історичної школи кінця XIX – початку XX ст. приділяли пильну увагу литуаністичним студіям, результатом чого постали фундаментальні праці, які до сьогодні не втратили свого наукового значення й слугують відправною точкою сучасних досліджень історії України литовської доби. Саме через цю обставину, вочевидь, тривалий час інтерес до указанного напрямку досліджень практично не проявлявся, а поодинокі праці практично нічого нового не привносили у розкритті складних наукових задач. Яким же чином литовський період в історії України досліджувався в провідній історичній інституції України – питання, відповідь на яке може дати дана розвідка.

Литовський період у хронологічному й тематичному зрізі відноситься до періоду історії України пізнього середньовіччя і раннього нового часу. Відповідний науковий підрозділ, що відповідає цій системі періодизації, у структурі ІУ НАНУ існує з 1936 р., часу заснування самого інституту, під різними назвами. Так, від 1936 р. – це секція історії феодалізму, 1937 р. – сектор історії України періоду феодалізму, 1938 р. – секція історії України періоду феодалізму, 1939 р. – сектор історії України епохи феодалізму, 1940 р. – сектор історії України доби феодалізму, 1941 р. – сектор історії феодалізму, (1944–1946; 1950–1963; 1966–1991) – відділ історії феодалізму, у 1947–1949 рр. – відділ історії України періоду феодалізму, у 1963–1965 рр. – відділ історії досоціалістичних формацій, з 1991 р. – відділ історії України середніх віків, а з квітня 2006 р. – відділ історії України середніх віків і раннього нового часу¹.

У передвоєнний час як планова тема, пов'язана з литовським періодом, розроблялася науково-дослідна проблема «Україна під

владою Литви XIV–XVI ст.» (виконавець – науковий співробітник без ступеня К.Г. Гуслистий). По суті К. Г. Гуслистий був єдиний, хто досліджував литuanістичну тематику у перші десятиріччя існування ІУ НАНУ. У 1939 р. його напрацювання вилилися у захисті кандидатської дисертації та виданні монографії «Україна під литовським пануванням і захоплення її Польщею (з XIV по 1569 р.)» у серії «Нарисів з історії України» (Вип. 2)². За характером це було добре компільоване дослідження на базі класичних праць вчених-литуаністів й, водночас, одна з кращих робіт першого етапу наукової творчості К.Г. Гуслистого. У роки ІІ Світової війни ІУ НАНУ, перебуваючи в евакуації, в основному займався пропагандистською роботою, тому на розробку наукових тем не було часу й не ставилися відповідні завдання.

Після повернення установи з евакуації литuanістична тематика розроблялася у плановій темі «Боротьба українського народу проти іноземних завойовників в XIII–XV ст.», виконавцем якої окрім К.Г. Гуслистого (з липня 1944 р. по грудень 1949 р. – завідувач відділом) став молодий дослідник Д.І Мишко³. Згодом Д. Мишко свої напрацювання опублікував у двох монографіях «Українсько-російські зв'язки в XIV–XVI ст. (К., 1959)» та «Соціально-економічні умови формування української народності. (К., 1963)», в яких позитивним моментом стало часткове введення нових архівних матеріалів⁴. У 60-ті роки відділом досліджувалися проблеми «Соціально-економічного розвитку України і народні рухи в епоху феодалізму» та «Історія історичної науки на Україні в епоху феодалізму»⁵. Утім, окрім згаданих праць Д. Мишка, проблеми литовської доби не вилилися у результаті в жодному з форматів наукової продукції, окрім кількох сторінкових ілюстративних малоцінних матеріалів з теми, вміщених до колективних синтетичних праць з історії Української РСР.

У 70-х роках відділ поповнився молодими фахівцям (О.Ф. Сидоренко та Ф.М. Шабульдо)⁶, інтереси яких зосереджувалися на дослідженні історії України у литовський період. Так, першим концептуальним дослідженням політичної історії ВКЛ стала монографія Ф. Шабульдо «Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского», видана наприкінці 80-х років. В ній автор основну увагу зосередив на періоді входження українських земель до складу ВКЛ. Головним чином, вчений представив

авторську концепцію генези переходу під владу ВКЛ Волинської, Подільської, Київської та Чернігово-Сіверської земель у боротьбі із Золотою Ордою, їх суспільно-політичний устрій⁷. О. Сидоренко свої дослідницькі інтереси сконцентрувала на вивченні питань міжнародної торгівлі українських земель від IX до середини XVII ст., де мав місце й литовський сегмент проблеми. Результатом її напрацювань став вихід монографії «Українські землі у міжнародній торгівлі (IX – середина XVII ст.)», що лягла в основу докторської дисертації⁸.

Наступне десятиліття Ф. Шабульдо розвивав тему синьоводської битви, результатом чого стала публікація книги «Синьоводська проблема: можливий спосіб її розв'язання» (К., 1998). Дана тематика стала досить дискусійною, а науковий дискурс по ній все більше заходить у глухий кут.

Альтернативне бачення проблеми політичного розвитку України пізнього середньовіччя – раннього нового часу представлене у працях О. Рисиної, яка, завершивши аспірантуру в ІУ НАНУ на початку 90-х років, опублікувала монографію по темі дисертації та один із томів у серії «Україна крізь віки». На її думку, приєднання Сіверщини та Київщини до складу ВКЛ відбулося одночасно, а саму «інкорпорацію українських земель до складу ВКЛ було здійснено на договірних засадах, у формі кондомініуму, що передбачав збереження данницької залежності окупованих Литвою територій від Орди»⁹.

Фахову підготовку в ІУ НАНУ у 80-х роках пройшов Г.В. Боряк, а на початку 90-х років, паралельно з О.В. Русиною, А.О. Гурбик. Г. Боряк ґрунтовно вивчав проблеми адміністративно-територіального устрою українських земель у складі ВКЛ, опублікувавши серію статей та блискуче захистив кандидатську дисертацію¹⁰, що, однак, не постала у формі монографії. Натомість А.О. Гурбик після захисту дисертації по темі генези соціально-територіальних спільнот в середньовічній Україні опублікував брошуру та індивідуальну монографію¹¹. На сьогодні це, по суті, останні праці з історії українського селянства литовської доби в сучасній історіографії.

Варто також відмітити роботи вчених ІУ НАНУ, пов'язаних із спеціальними галузями історичної науки, які допомагають зрозуміти проблеми грошового обігу та лічби монет (М.Ф. Котляр)¹², а також мір місткості і земельних площ й ваги (Н.О. Герасименко)¹³.

Новий поштовх та відповідні умови у дослідженні литуаністичних проблем української історичної науки, безумовно, склалися наприкінці 90-х років та на межі століть¹⁴. Відділ поповнюється аспірантами (Б. Черкас, А. Блануца, Д. Ващук), які ціленаправлено вивчають військово-політичний, соціально-економічний та правовий аспекти розвитку України у складі ВКЛ¹⁵. Протягом десятиріччя вчені опублікували як індивідуальні монографії, так і брали участь у написанні розділів у колективних монографіях та проектах. Вагомого значення набувають також й питання, пов'язані з вивченням та публікацією джерел – Литовської метрики та окремих груп оригінальних документів¹⁶. А. Блануца та Д. Ващук ініціювали створення спеціального литуаністичного альманаху¹⁷, а також організували дві міжнародні фахові конференції, проведені разом з вченими Кам'янець-подільського національного університету¹⁸. Така діяльність привертає увагу молодих дослідників до даного історичного етапу в українському державотворенні, а також створює імідж українській литуаністиці у європейській історичній науці.

Певним індикатором актуальності та стану вивчення окремого історичного етапу чи проблеми, у тому числі й розвитку української литуаністики, може слугувати процес апробації результатів дослідження у провідному історичному журналі України, заснованому в ІУ НАНУ – «Українському історичному журналі»¹⁹. Тож проаналізуємо наскільки активно представлена литуаністика на сторінках «УІЖу» у період з кінця 80-х років й до сьогодні.

Певною ризикою у підведенні підсумків роботи «УІЖу» та аналізу історичної науки з погляду сучасності стала публікація матеріалів круглого столу у 1988 р. На 90 сторінках матеріалів розмістилися у друкованому вигляді виступи учасників круглого столу, провідних фахівців Інституту історії АН УРСР. Проте жодного разу, коли йшла мова про період перебування українських земель у складі ВКЛ, не вживалися дефініції на кшталт „литуаністика” „ВКЛ”, „українські землі в складі ВКЛ” тощо. Натомість у доповіді В.А. Смоля, на той час доктора історичних наук, у тому моменті, де вчений звертав увагу на активізацію зусиль по публікації малознаних джерел, був згаданий й основний архівний комплекс документів по вивченню ВКЛ – книги Литовської метрики²⁰. В той же час в матеріалах вказувалось: «ми відчуваємо «хронічний голод» на проблемні теоретичні й методологічні статті, з якими ви-

ступали б провідні фахівці... Мають місце і невиправдана дрібно-темність, тематична одноманітність, дублювання матеріалів»²¹. Це при тому, що у 80-х роках питання литuanістики на сторінках «УІЖу» були практично відсутні, за винятком окремих досліджень Ф.М. Шабульдо, а з 1989 р. починає друкуватися молодий фахівець з теми дисертаційного дослідження про Сіверську землю – О.В. Русина²². Проте варто відзначити, що кінець 80-х – початок 90-х років поклав початок відродження литuanістичних студій. Вже у 1990 р. правову та соціально-економічну тематику своїми публікаціями відродив починаючий литuanіст А.О. Гурбик²³. Певні зрушення відбулися і в дослідженні станових груп. Зокрема, у 1987 р. В.О. Щербак на шпальтах часопису представив статтю про суспільні групи (в основному увага була зосереджена на боярстві та селянстві) в Україні XIV – середини XVII ст.²⁴, а у 1994 р. – повідомлення про джерела формування українського козацтва, торкаючись також і проблем, пов'язаних з політикою великих князів литовських щодо українських земель у XV–XVI ст.²⁵

До сорокарічного ювілею «УІЖу» (1997 р.) В.М. Матях провела спеціальне дослідження, у якому сконцентрувала увагу на проблемах медієвістики, представленої на сторінках журналу. Учена вимушена була констатувати, що «з поля зору науковців (а відповідно і редколегії журналу) майже випала литовсько-польська доба української історії... Вона представлена на сторінках часопису надзвичайно скупо як в кількісному, так і тематичному відношенні»²⁶. Стан розробки і дослідження литовсько-польської доби на шпальтах «УІЖу» протягом 1985–2000 рр. проаналізувала Л.І. Капітан²⁷. Зазначимо, що дослідниця не повною мірою представила литuanістичні студії, зокрема, поза увагою залишилися праці окремих вчених-литuanістів.

Невелике повідомлення про гербову традицію на Поділлі²⁸ стало одним і до цього часу єдиним дослідженням у галузі спеціальних історичних дисциплін періоду литовської доби, до того ж воно було проведено не фахівцями-литuanістами.

У хроніці О.І. Гуржія «Круглий стіл» з питань історії феодалізму на Україні» знаходимо інформацію про те, хто з вчених, в коло наукових інтересів яких, входили проблеми „литuanістики”, взяли участь у науковій конференції. Це – Ф.М. Шабульдо та Н.М. Яковенко²⁹.

Кінець 80-х років актуалізував в Україні й археографічну діяльність. Проблеми видань джерел відбилися й на шпальтах «УІЖу» публікаціями щодо стану та завдань української археографії на найближче десятиріччя, у тому числі піднімалися питання щодо видань джерел XIV–XVI ст.³⁰

Середина 90-х років у діяльності «УІЖу» відзначалася зростанням інтересу істориків до теми литовської доби в історії України. Проблематику битви на Синіх Водах 1362 р. у своїй статті підняв Ф.М. Шабульдо. Вчений-литуаніст висунув власну гіпотезу на проблему входження українських земель до складу ВКЛ³¹. Військова тематика представлена також у статті О.О. Казакова, в якій автор виклав гіпотетичне пояснення ходу битви на р. Ведросі 1500 р.³² У 1996 р. продовжує свої публікації з проблем економічного розвитку українських земель XV–XVI ст. А.О. Гурбик. Він, зокрема, розкрив проблему проведення волочної поміри в XVI ст. на українських землях у складі ВКЛ³³. Наступного року дослідник у своїй статті представив напрацювання з проблеми еволюції сільської громади в Україні у XIV–XVIII ст.³⁴ Таким чином, учений здійснював апробацію своїх студій з історії соціально-територіальних спільнот середньовічної України. В результаті у 1999 р. вийшла рецензія на дві праці А.О. Гурбика, на сторінках якої рецензенти фахово оцінили вклад дослідника в розробку соціально-економічного напрямку української литуаністики³⁵.

Питання впливу візантійсько-київської спадщини в розвитку культури (церковного будівництва) ВКЛ піднято у короткому повідомленні В.Г. Пуцько³⁶. Зазначимо, що тематика культурного розвитку ВКЛ практично не піднімалися до цього часу українськими вченими.

Історіографічні дослідження періоду перебування України у складі ВКЛ також дали певні результати. В одному з повідомлень, зокрема, було реферативно викладено основні досягнення білоруської історіографії щодо ролі білоруської спадщини в історії ВКЛ³⁷.

У цей період литуаністична тематика з'явилася і в рубриці «Рецензії». Зокрема Г.Я. Сергієнко підготував і опублікував рецензію на монографію О.Ф. Сидоренко «Українські землі у міжнародній торгівлі (IX – середини XVII ст.)». Попри значний внесок авторки щодо проблеми висвітлення ролі і місця України в

міжнародній торгівлі рецензент вказував і на низку недоліків праці, таких як: «нерозкриття ролі Запорозької Січі у розвитку товарообігу в південному напрямку, участі вірменських і грецьких колоній у торгівлі і виробництві товарів на ринок, а також ігнорування ролі європейської імміграції»³⁸. На жаль, питання торгівлі, окрім рецензійного жанру, на сторінках «УІЖу» так і не піднімалися. Виключенням може слугувати повідомлення В.П. Кривоноса про Львівсько-levantійську торгівлю³⁹, в якому, однак, практично не зверталася увага на територію, що перебували в складі ВКЛ.

В останнє десятиліття намітилася тенденція посиленого інтересу («піднесення») українських істориків до історії ВКЛ, урізноманітнюється як тематичність, так і різноплановість литуаністичних студій.

Наукові інтереси О.В. Русиної віднині зосереджені на дослідженні суспільної думки, міжконфесійних відносин та менталітету населення ВКЛ. Відповідні питання були підняті вченою у статті про проблеми політичної лояльності населення ВКЛ XIV–XV ст.⁴⁰ Церковна історія, власне дослідження полемічних літературних творів епохи ВКЛ, представлена працями В.Є. Земи⁴¹. Проте слід зазначити, що проблеми релігії та церкви, як і багато інших питань, пов'язаних з литовською добою в історії України, знайшли мінімальне відображення на сторінках часопису.

Урбаністична тематика на сучасному етапі знайшли відображення у студіях Н.О. Білоус⁴². Нарис про „татарський” фактор в історії України XV–XVII ст. представив О.І. Галенко⁴³, щоправда дослідник в основному спирався на теоретичні праці та частину опублікованих джерел, водночас поза увагою залишився комплекс джерел Литовської метрики. Військовий аспект історії ВКЛ досліджує Б.В. Черкас. В одній із своїх статей автор ґрунтовно висвітлив життєвий шлях й військово-політичну діяльність черкаського і канівського старости Остафія Дашковича⁴⁴. Історію Поділля періоду правління тут князів Коріатовичів в одній із публікацій висвітлив В.М. Михайловський⁴⁵. Питання походження й титулування шляхетського роду Словицьких детально розглянув О.О. Вінниченко⁴⁶.

Правова історія ВКЛ стала колом дослідницьких інтересів В.В. Поліщука та Д.П. Ващука. Зокрема, В.В. Поліщук у своїх працях детально дослідив Луцький замковий уряд до реформ

1564–1566 pp. у ВКЛ⁴⁷, а Д.П. Вашук – обласні привілеї Київщини та Волині другої половини XV – початку XVI ст.⁴⁸ А.В. Блануца, працюючи над кандидатською дисертацією з соціально-економічної історії українських земель середини – другої половини XVI ст., апробував на сторінках «УІЖу» кілька своїх статей⁴⁹. У подальшому історик апробував кілька статей з нової тематики, що стосується проблеми шляхетського землеволодіння у ВКЛ періоду XV–XVI ст.⁵⁰

Співпраця й подібна тематична направленість наукових інтересів А.В. Блануци й Д.П. Ващука вилились у спільні дослідження, надруковані в «УІЖі» за останні два роки. Автори зосередили свою увагу головню на аналізі джерел Литовської метрики щодо проблеми інституту «старини» й «новини» в правових та економічних джерелах ВКЛ⁵¹, а також визначення ролі князівського роду Масальських в структурі взаємовідносин владних еліт ВКЛ та економічного потенціалу князів⁵². Історіографію проблеми генези сільської общини XVI–XVIII ст. в українській історіографії представив білоруський історик В.Ф. Голубев⁵³. По суті єдина публікація з історіографії ВКЛ на шпальтах «УІЖу» вказує на слабу розвиненість указанного жанру.

З розвитком литуаністичних студій в Україні останнього десятиріччя починає відроджуватись такий жанр наукової дискусії як рецензія. Яскравим прикладом може слугувати відповідь на рецензію А.О. Гурбика, розміщена в одному з номерів «УІЖу» у 2000 р.⁵⁴. Оглядову інформацію про монографію литовської дослідниці Й. Сарцевічене «Ідеальний образ жінки-шляхтянки в панегіричній літературі Великого князівства Литовського» підготували А.В. Блануца та Д.П. Вашук⁵⁵. Дискусія навколо проблеми функціонування київської магдебурії розгорнулася між Т.Ю. Лютою та Н.О. Білоус⁵⁶. Значно більше матеріалу про різноманітні наукові форуми, конференції, круглі столи, так чи інакше присвячені історії ВКЛ, стало виходити у рубриці „Хроніка наукового життя”. Зокрема, Ю.А. Мицик висвітив роботу конференції «V Довнарівські читання», на якій доповідали науковці України і Білорусі в тому числі декілька доповідей стосувалися проблем литуаністики⁵⁷. Кілька інформативних матеріалів про міжнародні наукові конференції та літні школи, в яких піднімалися питання литуаністичних студій, представлені А.В. Блануцою, Д.П. Ващуком та Л.Ю. Жеребцовою⁵⁸.

Окремо слід звернути увагу на те, на основі якої джерельної бази здійснювали свої студії фахівці. У даному випадку фактор часу також відіграв суттєву роль. Так, протягом виділених нами перших двох хронологічних відтинків (кінець 80-х рр. – 2000 р.) у розвитку литуаністичних студій «УІЖу» явно помітне переважання обмеженої джерельної бази. Основним «кістяком» досліджень стали опубліковані документи у серії таких джерельних збірок, як «Акти ЗР», «Акти ЮЗР», «Архів ЮЗР», «Акты Литовской метрики», «Акты Литовской метрики, собранные Ф.И. Леонтовичем» та ін. Лише обмежено, фрагментарно, а й почасти спорадично залучалися документи основного джерельного комплексу з історії ВКЛ – «Литовської метрики». Це при тому що з середини 1990-х років систематично почали видаватися польськими, литовськими, а з 2000 р. і білоруськими вченими книги записів, книги судових справ та книги переписів Литовської метрики⁵⁹. Після 2000 р. публікація книг Метрики в Інституті історії Литви та Вільнюському університеті набрала нових обертів, завдяки державній програмі підтримки. На сьогодні вже нараховується більше тридцяти опублікованих книг Метрики.

За останні сім-шість років українські литуаністи все більше звертають увагу на вказаний джерельний комплекс, що значно покращило дослідження окремих аспектів історії України в складі ВКЛ. Окрім комплексу «Литовської метрики» дослідники залучають джерела полемічного характеру, літописи, хроніки. Проте практично не введеним у науковий обіг залишається той комплекс документів (різного спрямування: від соціально-економічного, політико-правового й до духовно-ментального), який розпорошений по фондах литовських, білоруських, російських, польських, німецьких, шведських, чеських, словацьких відділів рукописів бібліотек та архівів. На жаль, чимало невикористаних документів залишається і в фондах ЦДІАУК та інших архівів та бібліотек України.

Варто наголосити й на проблемі браку фахівців з литуаністики. Ті історики, які працюють у даній галузі, не завжди співпрацюють між собою, що однозначно не сприяє розвитку литуаністичних студій. З іншого ж боку все менше молодих істориків-початківців спрямовують свої дослідницькі інтереси на «темні віки» в історії України.

¹ Інститут історії України НАН України. 1936–2006. – К.: Інституту історії України НАН України, 2006. – С. 37.

² Гуслистий К. Україна під литовським пануванням і захоплення її Польщею (з XIV по 1569 р.). – Вип. 2 – К., 1939.

³ Інститут історії України НАН України... –С. 43.

⁴ Мишко Д.І. Українсько-російські зв'язки в XIV–XVI ст. – К., 1959; Він же. Соціально-економічні умови формування української народності. – К., 1963.

⁵ Матях В. Відділ історії України середніх віків і раннього нового часу (1936–2006 роки) // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – К., Інститут історії України НАН України, 2006. – Вип. 6. – С. 32.

⁶ Матях В. Відділ історії України середніх віків і раннього нового часу... – С. 37–38.

⁷ Шабульдо Ф. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. – К., 1987.

⁸ Сидоренко О. Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі (IX – середина XVII ст.). – К.: Наукова думка, 1992.

⁹ Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. – К., 1998. – С. 81; Її ж. Русина О. Україна під татарами і Литвою. – К., 1998. – С. 64.

¹⁰ Боряк Г. В. Административно-территориальное устройство украинских земель в конце XV – середине XVI века. (Анализ документальных источников). Диссер. ...канд. ист. наук. Машинопис. – К.: Інститут історії України НАН України, 1987. – 347 с. Його ж. Акти адміністративних межувань кінця XIV – середини XVI ст. і реконструкція адміністративно-територіального поділу українських земель // Історико-географічне вивчення природних та соціально-економічних процесів на Україні. – К., Наукова думка, 1988. – С. 89–94; Його ж. Торговельні шляхи на Волині в першій половині XVI ст. // Минувле і сучасне Волині. – Луцьк, 1985. – С. 168–172. та ін.

¹¹ Гурбик А. Аграрна реформа в Україні XVI ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 1997; Його ж. Еволюція соціально-територіальних спільнот в середньовічній Україні (волость, дворище, село, сьабринна спілка). – К., 1998.

¹² Котляр М.Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. – К.: Наукова думка, 1971; Його ж. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV – XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1981.

¹³ Герасименко Н.О. Міри земельних площ Лівобережної України (друга половина XVII–XVIII ст.). – К., 1998; 3 історії мір місткості і ваги на Волині і Наддніпрянщині в XIV – першій половині XVII століть // Записки НТШ. – Т. ССXL. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Львів, 2000. – С. 176–186.

¹⁴ Блануца А. Ващук Д. Украина: литовский период истории (современная историография и историческое сознание) // Lietuvos didžiosios kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai. – Vilnius, 2009. – S. 321–336.

¹⁵ Блануца А. Матеріали до реєстру земельних контрактів волинської шляхти (друга половина XVI ст.). – К., Інститут історії України НАН України, 2005. – 129 с; Блануца А. Земельні володіння волинської шляхти у другій половині XVI ст. – К., Інститут історії України НАН України, 2007. – 248 с; Україна: литовська доба 1320–1569 / О. Русіна, І. Сварник, Л. Войтович, Д. Ващук, А. Блануца, Б. Черкас. – К.: Балтія-Друк, 2008. – 176 с.: іл. (видання литовською мовою: Ukraina: lietuvos epocha 1320–1569 / Borisas Čerkasas, Andrijus Blanuca, Alfredas Bumblauskas, Olena Rusina, Ivanas Svarnikas, Dmitro Vaščukas, Leontijus Voitovičius. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2010. – 190 s.); Ващук Д. “АБЫХМО ДЕРЖАЛИ ИХЪ ПОДЛЕ ПРАВА ИХ ЗЕМЛИ” (Населення Київщини та Волині і великокнязівська влада в XV–XVI ст.). – К., 2009. – 320 с.; Блануца А.В., Ващук Д.П., Гурбик А.О. Рентні платежі та правовідносини // Історія українського селянства. Нариси у 2-х томах. – Т. 1. – К., Наукова думка, 2006. – С. 142–152; Україна і Литва в XIV–XVI століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти / В. Г. Берковський, А. В. Блануца, Д. П. Ващук, А. О. Гурбик, Б. В. Черкас. – Луцьк: ПрАТ “Волинська обласна друкарня”, 2011. – 256 с.: 28 с. іл.; Черкас Б. Україна в політичних відносинах Великого князівства Литовського з Кримським ханатом (1515–1540). – Київ, 2006. – 250 с; Черкас Б., Бумблаускас А., Марзалюк І. Грюнвальдська битва – битва народів. – Київ, 2010. – 240 с; Сіцінський Ю. Поділля під владою Литви / Упорядники Дмитро Ващук, Мирослав Мошак. – Кам’янець-Подільський: “Медобори”, 2009. – 160 с.

¹⁶ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 22 (1547): Užrašymų knyga 22 / Pa-
renge A. Blanutsa, D. Vashchuk, D. Antanavičius. – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2010. – XVI + 174 p; Князі Масальські: документи і матеріали XVI ст. Випуск 1. / Підготовка до друку й авторський текст

Андрія Блануца, Дмитра Вашука. – К.: Університетське видання «Пульсари», 2007. – 176 с.

¹⁷ Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського. – К., 2009. – Т. I; Матях В. Український цивілізаційний процес раннього нового часу в наукових проєктах Інституту історії України НАН України. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 166.

¹⁸ Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі. Тези доповідей. – К., 2007; Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі. II Міжнародна наукова конференція. Тези доповідей. – К., 2011; Блануца А.В., Вашук Д.П., Копилов А.С. I Міжнародна наукова конференція з литуаністики в Україні // Український історичний журнал. – 2008. – №2. – С. 196–198.

¹⁹ Блануца А. Студії з новітньої української литуаністики на сторінках «Українського історичного журналу» // Слов'янський світ і Україна: Збірник наукових праць на пошану ректора Рівненського державного гуманітарного університету, професора Руслана Постоловського. – Рівне: видавець О. Зень, 2011. – С. 439–445.

²⁰ Історична наука і сучасність (Матеріали „круглого столу”) // УІЖ. – 1988. – №8. – С. 92.

²¹ Там само. – С. 23.

²² Русіна О.В. З історії входження Чернігово-Сіверщини до складу Росії // УІЖ. – 1989. – №3. – С. 91–100; II ж Формування і зміст топоніму „Сіверська земля” // УІЖ. – 1996. – №4. – С. 80–87; III ж. Українські землі у московській зовнішній та внутрішній політиці кінця XV – початку XVII ст. // УІЖ. – 1996. – №4. – С. 62–74.

²³ Гурбик А.О. Копні суди на українських землях у XIV–XVI ст. // УІЖ. – 1990. – №10. – С. 110–116.

²⁴ Щербак В.О. До питання про еволюцію класово-станової структури феодального суспільства України в XIV –першій половині XVII ст. // УІЖ. – 1987. – №2.

²⁵ Щербак В.О. Джерела формування українського козацтва // УІЖ. – 1994. – №2–3. – С. 75–83.

²⁶ Матях В.М. Медієвістика на сторінках „Українського історичного журналу” // УІЖ. – 1997. – №4. – С. 41–42.

²⁷ Капітан Л.І. Литовсько-польська доба на сторінках «Українського історичного журналу» // УІЖ. – 2000. – №3. – С. 53–60.

²⁸ Дмитрієнко М.Ф., Савчук Ю.К. З історії гербової традиції міст Поділля (XIV–XVIII ст.) // УІЖ. – 1993. – №11-12. – С. 50–57.

²⁹ Гуржій О.І. «Круглий стіл» з питань історії феодалізму на Україні // УІЖ. – 1989. – №9. – С. 157–158.

³⁰ Стан і перспективи розвитку археографії на Україні // УІЖ. – 1989. – №8. – С. 47–56; Дашкевич Я.Р. Східні джерела з історії України: проблеми видання // УІЖ. – 1989. – №11. – С. 149–152.

³¹ Шабульдо Ф.М. Битва біля Синіх Вод 1362 р.: маловідомі та незнані аспекти // УІЖ. – 1996. – №2. – С. 3–15.

³² Казаков О.О. Битва на річці Ведроші 14 липня 1500 р. // УІЖ. – 1998. – №5. – С. 52–62.

³³ Гурбик А.О. Волочна поміра на українських землях у складі Великого князівства Литовського в XVI ст. // УІЖ. – 1996. – №4. – С. 49–61.

³⁴ Гурбик А.О. Сільська громада в Україні XIV–XVIII ст.: еволюція основних суспільно-територіальних форм // УІЖ. – 1997. – №5. – С. 52–66.

³⁵ Гуржій О.І., Катренко А.М. Андрій Гурбик. Аграрна реформа в Україні ст.; А.О. Гурбик. Еволюція соціально-територіальних спільнот в середньовічній Україні (волость, дворище, село, сябринна спілка) // УІЖ. – 1999. – №4. – С. 127–131.

³⁶ Пуцько В.Г. Візантійсько-київська спадщина в культурному розвитку Великого князівства Литовського // УІЖ. – 1998. – №5. – С. 118–122.

³⁷ Шевченко Н.В. Білорусько-Литовська держава: нові концептуальні засади сучасної білоруської історіографії // УІЖ. – 1997. – №2. – С. 55–67.

³⁸ Сергієнко Г.Я. Сидоренко О.Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі (IX – середини XVII ст.). – К., 1992. – 229 с. // УІЖ. – 1996. – №6. – С. 137.

³⁹ Кривонос В.П. Львівсько-levantійська торгівля наприкінці XV – в середині XVII ст. // УІЖ. – 1995. – №1. – С. 48–57.

⁴⁰ Русіна О.В. Проблеми політичної лояльності населення Великого князівства Литовського у XIV–XV ст. // УІЖ. – 2003. – №6. – С. 3–16.

⁴¹ Зема В.Є. Полеміко-догматичні збірки XVI – початку XVII ст. // УІЖ. – 2001. – №5. – С. 4374; Його ж. Флорентійська унія та автокефалія церкви // УІЖ. – 2003. – №1. – С. 53–67.

⁴² Білоус Н.О. Функції та основні напрями діяльності Київського магістрату в XVI – першій половині XVII ст. // УІЖ. – 2005. – №5. – С. 4–17; *ІІ ж.*

⁴³ Галенко О.І. Про татарські набіги на українські землі // УІЖ. – 2003. – №6. – С. 52–68.

⁴⁴ Черкас Б.В. Черкаський і канівський староста Дашкевич // УІЖ. – №2002. – №1. – С. 53–67.

⁴⁵ Михайловський В.М. Правління Коріатовичів на Поділлі (1340-ві – 1394 рр.): соціальна структура князівського оточення // УІЖ. – 2009. – №5. – С. 34–47.

⁴⁶ Вінниченко О.О. Князі і не князі: про князівський титул Словоцьких // УІЖ. – 2009. – №5. – С. 47–65.

⁴⁷ Поліщук В.В. Луцький замковий уряд в адміністративній системі Великого князівства Литовського до реформи 1564–1566 рр. // УІЖ. – 2003. – №2. – С. 3–14, 2005. – №1. – С. 108–125.

⁴⁸ Вашук Д.П. Привілеї Київщини та Волині: проблема походження, датування та характеру (друга половина XV – початок XVI ст. // УІЖ. – 2004. – №1. – С. 90–101.

⁴⁹ Блануца А.В. Соціально-становна зумовленість шляхетських найзідів на Волині у другій половині XVI ст. // УІЖ. – 2003. – № 4. – С. 103–111; *Його ж.* Земельні контракти волинської шляхти в другій половині XVI ст. // УІЖ. – 2005. – № 6. – С. 33–50.

⁵⁰ Блануца А.В. Шляхетське землеволодіння у Великому князівстві Литовському: джерела дослідження // УІЖ. – 2009. – №2. – С. 194–207; *Його ж.* Ринок землі у Великому князівстві Литовському в 1529–1566 рр.: джерелознавчі, правові та соціально-економічні аспекти // УІЖ. – 2010. – №1. – С. 52–65.

⁵¹ Блануца А.В., Вашук Д.П. Інститут „старини” й „новини” в правових та економічних джерелах Великого князівства Литовського (друга половина XV–XVI ст.) // УІЖ. – 2006. – №2. – С. 11–23.

⁵² Блануца А.В., Вашук Д.П. Князівський рід Масальських за матеріалами Литовської метрики (середина XV – перша половина XVI ст.) // Український історичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 37–51.

⁵³ Голубев В.Ф. Сільська община (грумада) XVI–XVIII ст. в українській історіографії // УІЖ. – 2009. – №5. – С. 186–199.

⁵⁴ Гурбик А.О. Огульний гіперкритицизм чи фаховий конструктивізм: альтернативи поступу сучасної литуаністики // УІЖ. – 2000. – 2. –

С. 69–82; див також Його рец.: Гурбик А.О. М.Ф. Спиридонов Закрепощение крестьянства Белоруси (XV–XVI вв.). – Минск, “Навука і техника”. – 1993. – 223 с. // УІЖ. – 1998. – №1. – С. 146.

⁵⁵ Блануца А.В., Ващук Д.П. Ідеальний образ жінки-шляхтянки в панегіричній літературі Великого князівства Литовського // УІЖ. – 2007. – №3. – С. 207–209.

⁵⁶ Люта Т.Ю. Білоус Н. Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Миська влада і самоврядування // УІЖ. – 2008. – №5. – С. 219–225; Білоус Н.О. Імітація рецензії (Із приводу вміщеної в «Українському історичному журналі» (2008, № 5) рецензії Т.Ю. Лютої на книгу Н.О. Білоус «Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Миська влада і самоврядування. (К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008)»). // УІЖ. – 2009. – №2. – С. 208–217.

⁵⁷ Мицик Ю.А. V Довнарівські читання // УІЖ. – 2006. – №6 – С. 234–235.

⁵⁸ Блануца А.В., Жеребцова Л.Ю. Актуальні проблеми історії Великого князівства Литовського та Корони в дослідженнях молодих учених // УІЖ. – 2005. – № 4. – С.224–226; Блануца А.В., Ващук Д.П. Друга літня міжнародна наукова школа в Парижі // УІЖ. – 2005. – №6. – С. 231–232; Їх же. Міжнародна наукова конференція «Литовська Метрика й Литовський Статут як джерелознавча база для славістики й балтистики» // УІЖ. – 2007. – №1. – С. 228–230; Їх же. Міжнародна наукова конференція «Велике князівство Литовське і його традиція: долі національних наративів» // Український історичний журнал. – 2009. – №3. – С. 229; Блануца А.В., Ващук Д.П., Копилов А.С. I Міжнародна наукова конференція з литuanістики в Україні // УІЖ. – 2008. – №2. – С. 196–198; Блануца А.В. Міжнародна наукова конференція «Локальні й регіональні ринки XIV–XVIII ст.» // УІЖ. – 2009. – №6. – С. 223.

⁵⁹ Див., наприклад, Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5. (1427–1506): Užrašymų knyga 5 / Parengė ir pratarinę bei komentarus parašė E. Banionis. – Vilnius: Mokslas, 1993. – 404 p.; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 225. (1528–1547): 6-oji Teismų bylą knyga. / S. Lazutka, I. Valikonytė ir kt. – Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 1995. – CXLX, 338 p.; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8. (1499–1514): Užrašymų knyga 8 / Parengė A. Baliulis, R. Firkočiūsis, D. Antanavičius. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų I-kla, 1995. – 709 p.; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 10. (1440–1523): Užrašymų knyga 10 / Parengė E. Banionis ir A. Baliulis. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997. – 179 p.; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 11. (1518–1523):

Užrašymų knyga 11 / Parengė A. Dubonis. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997. – 228 p.; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 224. (1522–1530): 4-oji Teismų bylų knyga. / S. Lazutka, I. Valikonytė. – Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 1997. – CXLIX, 514 p.; Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3. (1440–1498): Užrašymų knyga 3 / Parengė L. Anužytė ir A. Baliulis. – Vilnius, „Žara“, 1998. – 167 p.; Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 28. Кніга запісаў 28 (1522–1552) / Падрыхтоўка текстаў да друку і навук. апарат: В. Мянжынскі, У. Свяжынскі. – Менск: Athenaeum, 2000. 312 с.: іл. 8 (Калекцыя «Помнікі», Том I); Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 44. Кніга запісаў 44 (1559–1566) / Падрыхтаваў А.І. Груша. Мн.: Арт-Фэкс, 2001. – 229 с.; Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 43 (1523–1560 г.): Кніга запісаў 43 (копія канца XVI ст.) / Падрыхтаваў В.С. Мянжынскі. Мн.: Беларуская навука, 2003. – 167 с.; Перапіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 523. Кніга публічных спраў 1. / Падрыхт. А. І. Груша, М. Ф. Спірыдонаў, М. А. Вайтовіч; НАН Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мн.: Бел. навука, 2003. – 444 с.; Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 46. 1562–1565. Кніга запісаў 46 (копія канца XVI ст.) / Падрыхтаваў В.С. Мянжынскі. – Мінськ.: БелЭн, 2006. 280 с.: іл. 9.